

Аналіз емпіричних даних показав, що освіта є одним з провідних факторів підвищення рівня соціально-економічного розвитку. Значні переваги у створенні умов для зростання якості життя, конкурентоспроможності національної економіки та соціально-економічного розвитку суспільства мають країни, що дбають про розвиток науки і освіти.

Якщо наша країна не звертатиме увагу на глобальні виклики та не адаптуватиметься до них, то вона може стати відсталою периферією світової економіки, дешевим сировинним додатком розвинутих країн світу. Підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки потребує кардинальної зміни державницького підходу до розв'язання проблем кадрового та фінансового забезпечення науки і освіти, стимулювання інноваційного розвитку вітчизняної економіки. Необхідно активізувати розвиток інноваційно-орієнтованих галузей економіки, простимулювати попит на наукові розробки з боку реального виробничого сектору, забезпечити гармонійну взаємодію освіти, науки та виробництва.

Використані джерела:

1. Рейтинг стран мира по уровню образования. Гуманитарная энциклопедия: Исследования. Центр гуманитарных технологий, 2020. URL: <https://gtmarket.ru/ratings/education-index/education-index-info>

2. Рейтинг стран мира по уровню научно-исследовательской активности. Гуманитарная энциклопедия: Исследования. Центр гуманитарных технологий, 2020. URL: <https://gtmarket.ru/ratings/scientific-and-technical-activity/info>

3. Доклад о человеческом развитии 2019. За рамками уровня доходов и средних показателей сегодняшнего дня: неравенство в человеческом развитии в XXI веке. Программа развития ООН. Нью-Йорк, 2019. 354 р.

4. The Global Competitiveness Report 2019. World economic forum. Geneva, 2019. 648 р.

5. UNESCO Institute of Statistics. Education: Distribution of tertiary graduates by field of study. URL: <http://data.uis.unesco.org>

**Красман Н. В.,
НПУ імені М.П. Драгоманова,
м. Київ, Україна**

РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Економічна освіта в Україні - засіб розвитку економічного мислення українця та національний пріоритет країни. Саме тому вкрай важливим є створення такої базової основи сучасного економічного виховання та освіти, яка б забезпечила підготовку людини до економічного життя завдяки оптимальному поєднанню фундаментальної освіти та практичної підготовки, перетворенню знань у якісний конкурентоспроможний продукт або послугу, а умінь та навичок - у впевнене використання власного трудового та інтелектуального потенціалу для самореалізації й навчання впродовж життя.

Необхідність переходу до нових засад формування та розвитку економічних знань орієнтованих на поглиблений аналіз економічних процесів, які сприяють формуванню основ соціально орієнтованої економіки та спрямування економічної діяльності на підвищення рівня життя і добробуту українського народу зумовили сучасний стан економічної освіти в Україні. Саме на це зорієнтована Концепція розвитку економічної освіти в Україні місія якої - розвиток і використання економічних знань для формування творчої особистості, підвищення якості життя українського народу і прогресивного розвитку суспільства. Економічна освіта має бути безперервною, а знання організаційно-економічних відносин і відповідних галузей допомагати створювати матеріальні блага, соціально-економічних відносин і загальної економічної теорії - давати змогу організувати процеси відтворення всіх ресурсів і підвищувати суспільний добробут. Варто зазначити, що на кожному етапі безперервної економічної освіти для кожної людини зміст і форма освітнього процесу повинні віддзеркалювати задоволення потреб особистості відповідно до особливостей етапу, тому і зміст економічної освіти має бути різним. Зокрема, початкові економічні знання засвоюються в дошкільному віці через емоційно-естетичне сприйняття основ домашнього господарства та розвиток навичок дбайливого ставлення до матеріальних цінностей, природних багатств, сприйняття реальних економічних явищ, усвідомлення життєво необхідних потреб, а також ознайомлення з елементарними відомостями про економічні стосунки людей під час активної діяльності. Загальна середня освіта дає змогу школярам здобути базові економічні знання, оволодіти елементами економіки, щоб використовувати їх для вирішення життєвих ситуацій, сприяє розвитку економічної культури та формуванню економічного мислення. Економічна освіта педагогічних вищих навчальних закладів, де готують майбутніх учителів, повинна мати високий загальний рівень економічної культури і економічних знань, щоб формувати в учнів наукове економічне мислення, яке виявляє об'єктивну істину - відображає економіку всебічно, цілісно, з урахуванням соціальних орієнтирів. Економічна освіта у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації має за мету підготовку фахівців-економістів із сучасним світоглядом, професійними знаннями інноваційного характеру, вміннями їх практичного використання при розв'язанні соціально-економічних проблем на базі постійної самоосвіти. Також, система безперервної економічної освіти охоплює післядипломну економічну освіту, метою якої є підвищення рівня економічних знань, ознайомлення з новітніми досягненнями економіки у всіх сферах людської діяльності [8]. На кожному етапі формування економічних знань, умінь і навичок особистості важливою залишається співпраця того, хто навчається з тим, хто навчає, а саме: дитини з вихователем в закладах дошкільної освіти; школяра з вчителем у загальноосвітніх навчальних закладах; студента з викладачем у закладах вищої освіти; працівника з роботодавцем у всіх сферах людської діяльності. Лише завдяки тісній співпраці і соціальному партнерству можна забезпечити

ефективну та якісну реалізацію змісту економічної освіти в освітньому процесі України.

Тенденції розвитку економічної освіти України в розрізі її безперервності в період соціально-економічних перетворень:

Ø розширення економічної освіти дошкільнят. Базовий компонент дошкільньої освіти 2012 року містив предметно-практичну компетенцію за якої дитина мала бути обізнана із предметним світом, його особливостями в межах житла і поза ним, застосовувала елементарні економічні поняття, ощадливо ставилася до речей та грошових коштів. Після 8 річної перерви, 21 грудня 2020 року, колегія Міністерства освіти і науки України схвалила нову редакцію Базового компонента дошкільньої освіти, який містить ключові для початкової освіти компетентності дитини, серед яких фінансова грамотність [1]. Інститутом модернізації змісту освіти пропонується дошкільнятам вивчати такі програми як: «Впевнений старт», «Світ дитинства», «Дитина», «Дитина в дошкільні роки» та ін.;

Ø зменшення кількості рівнів вивчення економіки у закладах загальної середньої освіти не зважаючи на появу в сучасній шкільній економічній освіті двох компонент (1 - формування системних економічних знань, умінь в учнів, що ґрунтується на принципах фундаментальності, варіативності, гуманізації та гуманітаризації змісту освітнього процесу, здатності оперувати цими знаннями та застосовувати їх; 2 - формування компетентності підприємливості та фінансової грамотності як важливих якостей, необхідних для ефективного виконання економічних завдань, впродовж навчання та в подальшій самореалізації у самостійному житті) на профільному рівні та фінансової грамотності [5] і курсів за вибором у початковій та базовій школі. Учні 10-11 класів у 2020/2021 навчальному році продовжують вивчення економіки на профільному рівні (105 годин, 3 годин на тиждень) [7] завдяки програмі, яка враховує багаторічний досвід викладання економіки в класах з поглибленим вивченням економіки та розробленої на основі діючого Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти [6] і відповідно до положень концепції Нової української школи (2016). Учні 10 класу 2020/2021 навчальному році вивчають економічні питання за інтегрованою навчальною програмою «Громадянська освіта» (Розділ 6. Взаємодія громадян і держави в досягненні суспільного добробуту) [2]. В порівнянні з попередніми роками важливу роль в у підвищенні фахової обізнаності відіграють хмарні технології Google, Microsoft, IBM, щодо впровадження у освітній процес певних навчальних середовищ для підвищення кваліфікації вчителів та розвитку їх професіоналізму та залучення до освітнього процесу учнів та батьків через використання досягнень Інтернет-технологій, електронних додатків для освіти. Задля підвищення економічної компетентності впроваджено курси за вибором, які можуть викладатися за рахунок варіативного компонента змісту освіти для забезпечення пізнавальних і освітніх потреб старшокласників та використовуватись незалежно від обраного профілю навчання [4];

Ø зменшення кількості годин вивчення основ економіки студентами економічного профілю та вивчення основ економіки студентами неекономічного профілю (або лише за вибором факультету або студентами). Протягом 1990-2019 рр. кількість закладів вищої освіти (університети, академії, інститути) зросла з 149 одиниць у 1990/1991 навчальному році до 281 у 2018/2019 році. Водночас, за цей період, кількість студентів, які навчалися у цих закладах зросла із 881,3 тис. ос. до 1266,1 тис., або в 1,4 рази [3]. Таке зростання дозволило українцям здобути вищу освіту, однак заклади вищої освіти, які отримали право формувати на власний розсуд навчальні плани підготовки спеціалістів ганебно скоротили кількість годин, які виділялися для викладання окремих навчальних дисциплін, зокрема економічних. Це призвело до відсутності вмінь випускників закладів вищої освіти, а саме гуманітаріїв виконувати покладені на них обов'язки та елементарні функції щодо управління та розпорядження фінансовими ресурсами;

Ø залежність загального індексу фінансової грамотності українців від віку, рівнів доходу та освіти. За методикою ОЕСР, загальний індекс фінансової грамотності України становить 11,6 (із 21). Цей індекс базується на балах за фінансові знання, ставлення та поведінку. Індекс України є на одному рівні з найнижчим значенням серед 30 країн в опитуванні ОЕСР 2016 року, а саме з індексом Польщі (11,6). Результат України є також трохи нижчим, ніж середній показник (12,1) для шести сусідніх країн з низьким та середнім рівнями доходу, у яких проводилось опитування ОЕСР (Білорусь, Грузія, Угорщина, Польща, Російська Федерація, Туреччина). Різниця в результатах між Україною та іншими країнами пояснюється низькими балами за ставлення та знання. Найбільша відмінність полягала в тому, що найвищі бали були пов'язані з користуванням банківським рахунком. Бали за фінансову грамотність є найнижчими у віковій групі від 18 до 24 років (10,6). Бали за фінансові знання та поведінку значно підвищуються зі збільшенням доходу, але ставлення є однаковим незалежно від рівня доходу [9, с.5].

Економічну освіту необхідно давати з дошкільного віку та продовжувати її формування протягом всього життя у зв'язку з інформатизацією, інноваційністю та глобалізаційними процесами. Саме це буде фундаментом для здійснення економічного виховання протягом всього життя, призведе до наявності високого рівня освіти, сформує економічно важливі вміння та навички особистості (ощадливість, вміння планувати, здійснювати вибір тощо), сформує економічну, соціальну та інтелектуальну грамотність українського населення. Високий рівень трудового потенціалу України забезпечить вітчизняну економіку працівниками з цифровими вміннями, навичками і компетенціями відповідно до потреб сучасного ринку праці, підвищить якість життя населення, дасть можливість використовувати сучасні технології при адаптації та розвитку власних компетенцій. В умовах світової пандемії найбільш актуальним стає врахування досвіду цифровізації економічної освіти

інших країн (віртуальні цифрові коворкінгцентри, цифрові хаби-студії, хаби-асоціації, хакатони та ін.) зі збереженням здобутків українського освітнього простору задля підвищення якості освітніх послуг та доступності у віддаленому режимі.

Використані джерела:

1. Базовий компонент дошкільної освіти від 21.12.2020 / Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-oriyentovanij-na-zapit-ukrayinskogo-suspilstva-shchodo-yakisnogo-doshkillya-sergij-shkarlet>

2. Громадянська освіта (інтегрований курс) / Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України / Навчальні програми для 10-11 класів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>

3. Заклади вищої освіти / Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

4. Методичні рекомендації про викладання економіки у 2020/2021 навчальному році / Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 11.08.2020 № 1/9-430 / Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України / Щодо методичних рекомендацій про викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2020/2021 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>

5. Наказ МОН «Про внесення змін до типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти III ступеня» від 28.11.2019 № 1493 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-vnesennya-zmin-do-tipovoyi-osvitnoyi-programi-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti-iii-stupenya>

6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти» від 23 листопада 2011 р. № 1392 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text>

7. Програма для закладів загальної середньої освіти «Економіка» 10-11 класи (Профільний рівень) / Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України / Навчальні програми для 10-11 класів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>

8. Указ Президента “Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави” від 4 грудня 2003 року № 12/7-4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v12_7290-03#Text

9. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні / Проект Usaid «Трансформація фінансового сектору». – Червень 2019 р. Київ, Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>